

Lucie Filipová: Francouzi a Němci na cestě ke sblížení: Partnerství měst a obcí (1950–2000).

1. vydání. Praha: Academia, 2013, 450 stran, ISBN 978-80-200-2217-2.

Načasování bylo zcela přesné. Kniha Lucie Filipové *Francouzi a Němci na cestě ke sblížení: Partnerství měst a obcí (1950–2000)* vyšla přesně padesát let poté, co se Francie a Německo odhodlaly k bezprecedentnímu kroku vyjádřenému podpisem Elysejské smlouvy (1963). Tento podpis znamenal formální stvrzení kvalitativního zlepšení vzájemných vztahů mezi dříve *dědičným nepřitelem* Německem a *věčným nepřitelem* Francií, z čehož obě země čerpají až dodnes. Cesta ke smíru však nevedla pouze po bilaterální rovině vysoké politiky, ale zároveň také na komunální úrovni mezi německými a francouzskými obcemi a především jejich obyvateli. Právě tato perspektiva je dominantní v pohledu Lucie Filipové na francouzsko-německé vztahy.

Lucie Filipová (1981) je mladá autorka, v současné době pracující na Katedře německých a rakouských studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, a recenzovaná publikace je její první samostatně psanou monografií. Přesto z jejího životopisu můžeme vyčíst stabilní zájem o oblast německo-francouzských vztahů, zejména se zaměřením na nestátní aktéry. Především koncept partnerství mezi francouzskými a německými obcemi tvoří podstatný výsek autorčiny vědecké činnosti a hlavní téma publikovaných článků v časopisech jako *Český časopis historický* nebo *Soudobé dějiny*. Tato kniha se tedy jeví jako logický výstup jejího dlouholetého úsilí.

Je nespočet publikací analyzujících francouzsko-německé usmíření ze všech různých pohledů, Filipová však má bezesporu pravdu, když tvrdí, že perspektiva zaměřující se na formování dějin zdola stála vždy spíše v pozadí. Autorka se tento deficit pokouší napravit, ale zároveň se netají ambicemi, když v závěru knihy tvrdí, že takto multidisciplinárně bohatá práce nemá v rámci tématu obdobu v žádném dosavadním výzkumu francouzsko-německých vztahů.

Realitou francouzsko-německého partnerství nás autorka provádí od jeho raných prvo počátků v poválečných padesátých letech, kdy se datuje vznik zcela prvního partnerství mezi *Montbéliardem* a *Ludwigsburgem*. Filipová dokládá, že ještě dlouho po vzniku tohoto prvního partnerství zůstávalo hlavním akcentem v budování další francouzsko-německé komunální spolupráce téma míru. Vycházelo se totiž z toho, že bližší poznání v sobě nese mírový potenciál, a tedy partnerství plnilo roli nástroje, jak se vyhnout další zničující válce mezi těmito dvěma tradičními rivaly. Toho bylo dle autorky dosaženo nejpozději v polovině sedmdesátých let, kdy bylo vzájemné sblížení už nazíráno jako nepopiratelná realita. Takový vývoj však s sebou přinesl i zpochybnění samotného významu pokračování této spolupráce. Filipová zde proto pozoruje posun vnímání partnerství, kdy se jeho akcent přesouvá k hospodářské a politické integraci a v rámci partnerství se zdůrazňují společné celoevropské hodnoty a evropská jednota.

Může znít překvapivě, že v průběhu padesátých a šedesátých let se do partnerství s perspektivou budování míru začaly zapojovat také země východního bloku. Ve Francii měla komunistická strana relativně silnou pozici, což umožnilo spolupráci s NDR, a proto ani partnerské vazby mezi obcemi z NDR a Francie pozornosti Lenky Filipové neunikají.

Autorka samozřejmě netihne k pouhému popisu vývoje francouzsko-německého partnerství v čase, ale shromážděná kvalitativní i kvantitativní data podrobuje důkladné analýze. Její hlavní cíl je zaměřit se na tři témata, která jsou dle ní v této oblasti nejméně prodiskutovaná. V prvé řadě ji zajímá, jak na sobě závisí navazování nových partnerských smluv a kvalita partnerských vztahů mezi obcemi s kvalitou zahraničněpolitických vztahů obou zemí na nejvyšší úrovni. Dále se zaměřuje na přímé účastníky partnerství a pokouší se zmapovat jejich motivaci organizovat tato přeshraniční setkání nebo se jich účastnit

i případnou proměnu této motivace. Ve třetí oblasti autorka cílí na nalézání shod a rozdílů v přístupu k partnerství u západoněmeckých a východoněmeckých obcí, respektive u starých a nových spolkových zemí po německém sjednocení.

Aby autorka mohla tato témata lépe uchopit a nalezené informace alespoň částečně zobecnit, byla nucena přistoupit k metodologickému zjednodušení a sledované období rozfázovat do pěti period. Nepostupovala pouhým mechanickým rozčleněním časového období, ale zvolila sofistikovanější přístup se snahou nalézt co možná nejhomogennější úseky. Filipová začíná rokem 1950, kdy vzniklo první francouzsko-německé partnerství, a dále pokračuje vytyčením čtyř mezníků, které „*vycházejí vždy z určité události, která se z dnešní perspektivy jeví pro francouzsko-německé vztahy jako přelomová*“ (s. 16). Za tyto přelomy autorka označuje rok 1963, kdy byla podepsána Elysejská smlouva, dále roky 1974 a 1981, kdy došlo k důležitým změnám na postu francouzského prezidenta a současně spolkového kancléře, a také rok 1990, tedy rok německého znovusjednocení. Zcela logicky se zde samozřejmě můžeme ptát, zda tyto události byly opravdu pro formování francouzsko-německých vztahů ty nejpodstatnější, zda by jich nemělo být více nebo méně či jestli jsou vůbec dobře vybrány. Na významný milník například aspirují integrační mezníky v rámci unijní struktury, nejlepším příkladem se zdá zřízení *schengenského prostoru*, který značně usnadnil cestování, a mohl mít tedy na partnerství markantní vliv. Přesto je nutné zdůraznit, že použité rozčlenění autorka dokázala obhájit a zároveň velice dobře funguje.

Filipová se v těchto kapitolách, které jsou páteří knihy, snaží nabídnout co nejširší pohled. Ve svém výzkumu pojouje kvantitativní i kvalitativní metody, v rámci nichž užívá statistická data, analýzy dobového tisku, archivní prameny nebo rozhovory s přímými účastníky partnerství. Kapitoly jsou koncipovány podle jednotného schématu, kdy nejdříve představí kvalitu bilaterálních vztahů v rámci sledovaného období a dál na statistických datech demonstruje, jak se tyto vzájemné vztahy promítly do nárůstu počtu partnerství. Množství numerických dat ztěžuje přehlednost, což se však autorka snaží kompenzovat užitím tabulek a grafů.

Klíčová a zcela jasně nejzajímavější část těchto kapitol a zároveň celé knihy se týká šesti případových studií analyzujících jednotlivá partnerství. Filipová zde zachycuje jedinečnost každé komunální spolupráce nejen na základních událostech, ale i na skutečnostech na první pohled banálních. Podrobně popisuje problémy způsobené krácením dotací na partnerství, nadšení vyvolané společnými vánočními trhy nebo i zcela konkrétní stížnosti francouzských dětí během brigády v továrně v NDR na „*kapitalistické vykořisťování*“, přičemž východoněmecká strana kontrovala poukazem na „*špatnou pracovní morálku*“ (s. 163). Právě popisování i takovýchto banalit pomůže doplnit teoretickou a statistickou perspektivu a pochopit celý fenomén partnerství z mezilidské úrovně. Díky tomu nám autorka odhaluje, jak se na první pohled i zcela všední události podílely na úspěchu či neúspěchu celé spolupráce.

V závěrečných odpovědích není Filipová zcela jednoznačná a asi ani být nemůže a nechce. Autorka nehledá jediná absolutní řešení, ale snaží se vybalancovat množství příčin, které se kvalitativně na existenci partnerství podílejí. Ve vztahu k prvnímu hlavnímu tématu knihy, tedy porovnání vztahů mezi obcemi se zahraničněpolitickými vztahy obou zemí na nejvyšší úrovni, autorka zdůrazňuje důležitou roli Elysejské smlouvy a její vliv na posilování partnerství demonstruje na statistických datech. Na straně druhé připomíná, že tato smlouva nezavdala první impuls ke vzniku samotného konceptu partnerství – ten už existoval léta před ní. Ani v pozdějším období však není zcela jednoznačně prokázána souvislost mezi kvalitou bilaterálních vztahů a přibýváním partnerství mezi obcemi a městy. Filipová proto přichází s tvrzením, že vztah zde existuje, avšak upozorňuje na existenci dalších proměnných vstupujících do tohoto vztahu. Dělí je do tří obecně formulovaných skupin: komunální volby, které obvykle negativně ovlivní navazování nových partnerství; rozhodnutí nejvyšších představitelů obou států, jež se vyznačují dlouhodobějším účinkem;

a různé symbolické momenty, mezi něž řadí například výročí podpisu Elysejské smlouvy, které zájem o partnerství pravidelně zvyšují.

Ve vztahu k tématu osobní motivace účastníků kniha také nepřináší univerzální odpovědi a Filipová naznačuje, že jde o jistý proces. Zpočátku byla dle autorky motivace pro partnerství hnána především touhou po získání specifického zážitku nebo zkušenosti, které partnerství mohlo poskytnout. S postupným sblíčováním obou států se však ztrácela neotřelost této zkušenosti, čímž se důraz přesunul na evropskou integraci, k pestřejší škále partnerských aktivit a k oslovování širší skupiny obyvatel, jak tvrdí Filipová (s. 375). V devadesátých letech 20. století přichází nová výzva: mladí lidé vidí evropskou integraci již jako fakt a začínají v souvislosti s partnerstvím zdůrazňovat vlastní prospěch a praktický přínos (proti symbolickým a ideovým prvkům) pro jednotlivce. Třetí téma, kterému Filipová věnovala bezprostřední zájem, je komparace rozdílů v partnerství u západoněmeckých a východoněmeckých obcí. Autorka zde argumentuje daleko obtížnější pozicí NDR (respektive nových spolkových zemí po roce 1990), která byla dána jak geografickou vzdáleností, tak tím, že francouzská strana očividně upřednostňovala západoněmecké partnery, což se vše projevilo nižším kvantitativním i kvalitativním zapojením východoněmeckých zemí.

Při obecním pohledu nás zaujme struktura knihy. Je psána jak podle šablony. Autorka nám kriticky představí koncept partnerství s množstvím různých perspektiv, před každou kapitolou nás uvede do francouzsko-německé politické situace, vždy nabídne statistická data vypovídající o skutečném stavu a případové studie nabízející konkrétní pohled. Za každou kapitolou navíc neopomene přidat shrnutí základních tezí kapitoly a jejich vztahu ke třem základním vymezeným tématům. Z tohoto pohledu z knihy vyzraňuje jistá formální akademičnost a celková koncepce díla; důraz na obhajobu používaných metod a explicitní přiznání k potenciálním slabým stránkám připomínají disertační práci. Ale pozor, píše-li o akademičnosti, nemám zde vůbec na mysli obtížně srozumitelný jazyk, ale formální preciznost. Jazyk sám je naopak pro čtenáře vlídný a obsahově zajímavý a případy, kdy autorka opomene konkrétněji přiblížit skutečnost, jež nemusí být každému zrovna známá (například popsát, v čem spočívala aféra *Guillaume* zmíněná v textu, viz s. 83), jsou spíše výjimkou.

Tato autorčina metodologická a koncepční dokonalost však klade vysoké nároky na sběr relevantních informací a případné nedostatky jsou o to viditelnější. Zde nemám na mysli pouze nedostatky, které by byly kladeny na vrub autorky, ale obvyklé problémy s nedosažitelností určitých dat, jež v tak rozsáhlém a precizně zpracovaném výzkumu logicky hrozí. To se například projevuje ve viditelné převaze německojazyčných pramenů nad francouzskými. Filipová si je toho samozřejmě vědoma a ani se to nesnaží skrývat. Argumentuje neúplností hlavních francouzské databáze, což má pak dle ní za následek celkový důraz na prameny německé provenience, ačkoliv, jak sama přiznává, iniciativnější byli naopak Francouzi. Obdobný problém s nedostatkem potřebných dat se objevuje ve vztahu k NDR.

Podobně můžeme argumentovat u případových studií. Přestože zde očekáváme subjektivnější přístup ze strany autorky, v kontextu celé knihy je zde až příliš patrné, že studie byly tvořeny především na základě autorčiných možností a pramenů, které byly pro danou chvíli k dispozici. Chybí jim jednotící prvek, ono přísné sledování šablony, na něž jsme si v knize již zvykli. To je třeba viditelné při srovnávání jednotlivých případových studií nebo i zcela explicitně z textu. U studie zabývající se partnerstvím mezi *Brombachtalem* a *La Rivière-de-Corps* autorka otevřeně přiznává, že se analýza bude opírat o dokumenty z francouzské strany a pohled strany německé bude zastoupen pouze prostřednictvím rozhovorů.

Obecně lze tvrdit, že tato monografie přináší celistvý pohled na problematiku francouzsko-německého partnerství a zároveň jej dokáže umně zasadit do historického kontextu doby. Autorka se nebojí střídat perspektivy ani metody výzkumu, což však ve výsledku

RECENZE

vůbec nevdí, naopak to text informačně obohacuje. Pokud se v publikaci objevuje nějaký problém, tak je to dáno právě informační bohatostí a z ní vyplývající nemožnosti vždy dosáhnout na všechna potřebná data.

Kniha Lucie Filipové je opravdu ojedinělým počinem jak svým zaměřením, tak i hloubkou proniknutí do problematiky. Nejvíce ji asi ocení čtenáři zabývající se novodobými francouzsko-německými vztahy a příčinami usmíření těchto dvou odvěkých rivalů. Publikace zároveň přináší doplnění pro studenty a čtenáře zajímající se o Evropskou unii a s ní spojenou integraci. Kniha také samozřejmě obsahuje mnoho zajímavých informací pro ty, kteří se zajímají o koncept partnerství obecně, neboť nabízí množství perspektiv, jež autorka následně podrobuje kritické reflexi. V neposlední řadě může být kniha zpestřením pro reprezentanty obcí, kteří jsou zapojeni nebo se chystají zapojit do přeshraniční spolupráce, a nabídne jim zajímavou inspiraci při organizování setkání s partnerskou obcí.

Jakub Němec